բարձրագոյն դատարան և այլն....

Բայց Արբէզին փաշայի ու նրա օգնական Գադեան էֆէնդիի այդ պրօէկտի մէջ կան երկու կէտեր, որոնց վրա ոչ ոք ուշադրութիւն չէ դարձրել, բայց որոնցից պարզ երևում է այդ երկու երևելի վերանորոգիչների խարդախութիւնը:

Նախ ասած չէ թէ ինչ օրէնքներով պէտք է ձեռնարկվեն դատաւորները քաղաքական կամ քրէական գործերը քննելու ժամանակ, երկրորդ որ նահիայի կառավարիչը (դատաւորը), նրա օգնականները և ժանդարմները, բոլորն էլ մեծամասնութիւնից կընտրվեն: Եթէ նահիայի մէջ մեծամասնութիւնը մահմետական են, ուրեմն պաշտօնեաները մահմետականներից կընտրվեն և այլն:

Դորանից երևում է Թիւրքիայի դիտաւորութիւնը: Այժմ նա կաշխատի լցնել բոլոր նահիաները գաղթական մահմետականներով, չէրքէզներով, աջարցիներով և քիւրդերով, բռնի կերպով կը խլի հայերից նրանց հողերը, կը տայ այդ հողերը մահմետականներին, — և յետոյ կասի՝ նահիայի բնակիչների մեծամասնութիւնը իսլամին են պատկանում:

Բացի սորանից ասած չէ թէ ինչ օրէնքներով կը ձեռնարկվեն դատաւորները: Պարզ է որ օրէնքի հիմքը մի դատարանում, որ խառն է մահմետականներից և քրիստոնեաներից, և որ ներկայացուցիչ է մահմետական մեծամասնութեան, կը լինի մահմետական երևելի շարիաթը:

Այդպիսով վերանորոգութիւն բառը կը մնայ մի դատարկ խօսք:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՄԱԼԵԱՆԻՑ

Մայիսի 5-ին

Ուղարկելով սորա հետ ինն րուբլի, որը դարձեալ Սալեան մօտք գործող պարոններից հանգանակած է Ջատկի տօներում, ես պատիւ ունեմ խնդրել, ազնիւ խմբագիր, ընդունել այդ լումայն՝ և հասցնել Վասպուրական մեր սովալլուկ ազգայնոց համար, ուր հարկն է, և նուիրատու պարոնների անունները բարեհաճեցէք «Մշակի» էջերում տպագրելու:

Մի աղքատ հայ որ ինքն ևս նպաստվելու կարօտութիւն ունի, իր ոտով բերելով յիշատակի արժան լումայն՝ խնդրեց սովալլուկ եղբայրների և քոյրերի գանձանակը ձգելով անյայտ թողնել իր անունը 50 կ., Ներսէսեանց Բաղդասար 1 ր., Բունեաթեանց Մկրտիչ 50 կ., Սուքիասեանց Համբարձում չուչեցի 2 ր., Ջաքարեան Աղասի 1 ր., Ամիրվանցի Աղասի 1 ր., չուչեցիներ Տէր-Մըկրտչեան Նիկօլայ և Յովհաննէսեան Բեգլար 3 ր. Ընդամենն է 9 ր.

Մարտ ամսի 4-ից ուղարկած 32 ր. գումարից աւել ինձ մօտ մնում էր 25 կ. որը վեր է առված առաջին և այժմեան ուղարկած գումարների համար փօստային ծախս:

Յովհաննէս Խզրաչեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 26 յունիսի

Խեղճ և աղքատ արաբացի Աբդալլահի տղան, երբ որ մի քանի տարի չարունակ Մեքքայի ժողովրդի ծաղր ու հալածանքները քաշելուց և իրան իբրև Բարձրեալի մարգարէ ճանաչել տալուց յետոյ բազմաթիւ հետևողներ գտաւ Մեդինայում, թողեց հեզութեան և համբերութեան ընթացքը և պարզեց արիւնաթաթախ դրօշակը «Ճըհադ», այսինքն «կրօնական պատերազմ» խօսքը նորա վրա դրօշմելով: Մուհամէդը հին և նոր կըտակարանի խօսքերին անձամբ անծանօթ և անտեղեակ լինելով, հրէական կրօնը ճանաչել էր Արաբստանում բնակող հայրենական անմիտ աւանդութեանց մէջ ընկղմված հրէաներից, և քրիստոնէութիւնը տեսել էր մի քանի ազէտ արաբ քրիստոնեաների մէջ, որոնք իրանց կիսակրապաշտ ծէսերովը և անճոռնի գաղափարներովը խիստ ողորմելի ներկայացուցիչներ էին մեր սուրբ կրօնքի:

Արաբացի ինքնակոչ մարգարէն վրէժխնդրութեան, ասպատակութեան և պատերազմների սովոր արդէն, ի բնէ դիւրագրգիռ և յանդուգն արաբների զգացումների հետ խառնեց կրօնական ուժեղ տարրը և նրանց բաց թողեց մի յորդահոս լեռնային կատաղի հեղեղի պէս աշխարհի դաշտերի մէջ, ասելով և իր հետևողներին հաստատ հաւատացնելով, թէ Մովսէսին տրվեցաւ օրէնքը իբրև իր մարգարէութեան փաստ, Դաւթին՝ հիանալի քնարն ու երգեցողութիւնը, Յիսուսին հիւանդներ բժշկելու հրաշքը, իսկ նորան տուել է Ալլահը սուրը, որով նա և նորա հետևողները պիտի ապացուցանեն աշխարհին նորա հիմնած կրօնքի ճշմարտութիւնը:

Եւ իրաւի, կարծես թէ նորա խօսքերը ճշմարիտ էին, և կարծես թէ բոլոր դէպքերը մէկը միւսի ետև միայն նորա վարդապետութիւնն էին հաստատում, իբր թէ Ամենակարողն է դրել սուրը Մուհամմէդի և նորա յաջորդների ձեռքին. երկիր երկրի ետևից, ազգ ազգի ետևից խոնարհվում էին ճհադի սոսկում տարածող դրօշակի առաջ. կրօնական մոլութեամբ ոգևորված զօրագունդերը ջախջախելով Աֆրիկայի հիւսիսային երկիրները և մինչև արևմտեան ծայրը գնալով Գիբրալտարի (արաբերէն է այս բառը «Ճէբէլը Թարըգ» նեղուցով անցան մինչև Իսպանիա. միւս կողմանէ նոյնպիսի կատաղի առիւծներ նման արին բոլոր Արաբստան, Պարսկաստան և գնացին մինչև Հնդկաստան, ուրիշները փշրեցին և ջարդեցին Հայաստանը, Փոքր-Ասիան և անցան Եւրոպա ոչ միայն բոլոր մարդկութեան դարաւոր աշխատանաց արդիւնքները կրօնապատերազմական նպատակների համար ջնջելով, այլ նոյն իսկ բոլոր այդ արդիւնքները անհետացնել սպառնալով:

Սակայն սխալ չը կայ որ մարդկութեան ազգի պատմութիւնը թէ կանուխ, թէ անագան չը ցուցանէ նորան. Շիլլեր ասել է die weltgeschichte ist das weltgericht «աշխարհի պատմութիւնը, այսինքն պատմական ընթացքը, աշխարհի դատաստանն է». Իսլամի առեւելի ոյժը միակողմանի էր և սխալ, ուրեմն և պէտք էր որ քայքայվէր և կործանվէր նա, որովհետև միայն մէկ սկզբունք ունէր և դա այն էր՝ ազգեր, երկիրներ նուաճել, նորանց իրար վրա գիզել, մի արտաքին կերպով սրի բերանի փաստովը և քարոզութեամբը այդ կոյտ, չը մարսված ազգաց նիւթերին «Լա իլահի իլլ ալլահ, վէ Մուհամմէդուն րէսուլ ալլահ» դաւանել տալով, բանը վերջացնել, այսինքն յետոյ սկսել նուաճած երկիրները ծծել առանց աշխատելու և մշակելու:

Բերլինի մէջ հիմա նստած մի քանի տկարակազմ քրիստոնեայ դիպլօմատները—պատմաբանի հայեացքով նայելիս—ոչ թէ Յունաստանի սահմանը ուղղելու համար քարտէզի վրա մի անմեղ գիծ են քաշում, այլ կոնֆէրէնցիայի դահլիճի դռնովը ներս մտնելու չը ժպրհող պատմական ոճրագործի մահվան դատավճիռն են կնքում. Թիւրքիան, իսլամի ամենազօրեղ ներկայացուցիչն, է այդ ոճրագործը, և այն գիծը իսլամի սրտով անցնող սուրն է:

Ոչ ոք չէ դորա անողը, ոչ Անգլիան, ոչ Գաղիան, ոչ Ռուսաստանը, և ոչ մի ուրիշ անձ, կամ ազգ, այլ Ամենակարող Աստուածն է, որ պատմութեան մէջ դրել է արդար և սուրբ օրէնքներ, որի դէմ դժուար է մեղանչել: Խոհուն մահմետականներ արդէն սկսել են համոզվել արաբ մարգարէի փաստի տկարութեանը. և ո՞ր խորհող անձը պիտի չը համոզվէր:

Ա. Ամիրխանեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զօրեքշաբթի, յունիսի 25-ին կօրինձէ երգիչը մի կօնցերտ տուեց Արծրունու թատրոնում. Կօրինձէ թիֆլիսցի է և վրացի է. Նա երիտասարդ ժամանակ Իտալիա էր գնացել երգեցողութիւն սովորելու. Այժմ նա բաւական յայտնի է Եւրոպայում և մինչև անգամ Ամերիկայում, որտեղ նա կօնցերտներ է տուել. Նա բաս է և նրա ձայնը շատ զօրեղ և գուրեկան ձայն է. Թատրոնը գրեթէ լի էր, չը նայելով, որ ամառ ժամանակ շատ քիչ հասարակութիւն է մնում քաղաքում. Վրացիները որոնք չորեքշաբթի օրը կազմում էին հասարակութեան մեծ մասը, ցոյց տուեցին, որ գիտեն գնահատել մի հայրենակցուն.

—

Կիրակի օր, 29-ին յունիսի Արծրունու թատրոնում լինելու է վրաց սիրողների ներկայացումն.

երբ մէկ տեղ ցորենի կամ այլ մթերքի պակասութիւն է լինում, միւս տեղ առատութիւն է լինում.

Այժմ կրկին վերադառնանք մեզ հետաքրքրող մասնաւոր դէպքին, Թիւրքաց Հայաստանի մէջ այժմ տիրող սարսափելի սովին.

Անհերքելի ճշմարտութիւն է, որ մարդկութիւնը կազմող բոլոր ազգութիւնները պէտք է միմեանց փոխադարձապէս օգնեն դժբաղդութեան ժամանակ բուն մարդասիրական կէտից. Բայց նրանք պէտք է միմեանց օգնեն և մի ուրիշ տեսակէտից՝ այն է բուն գործնական, եսական տեսակէտից, որովհետև մի ազգի, մի երկրի դժբաղդութիւնը, հասարակական և տնտեսական ցաւերը վնաս են բերում և բոլոր միւս ազգերին և երկիրներին. Մի երկրի մէջ սովի յայտնվելը, որի հետևանքը լինում են զանազան վարակիչ հիւանդութիւններ, վտանգ է սպառնում միշտ և միւս հարևան երկիրներին.

Մենք պէտք է օգնենք Թիւրքաց Հայաստանին ոչ թէ միայն ազգային և մարդասիրական կէտից, բայց և այն գործնական, եսական պատճառով, որ սովից յետոյ կը յայտնվեն այլ և այլ հիւանդութիւններ, որոնք կարող են տարածվել և մեր երկրում, բացի սորանից անթիւ գաղթականներ, սոված և մերկ կը թափվեն մեր երկիրը և մենք եթէ չօգնենք նրանց իրանց հայրենիքում, ստիպված կը լինենք պահել և կերակրել նրանց մեզ մօտ.

Այդ պատճառով ես առաջարկում եմ հետևեալ ժամանակաւոր միջոցներ ռուսաստանցի հայերին, Թիւրքաց հայերին օգնելու համար. Պէտք է շարունակենք ի հարկէ նուիրատուութիւններ հաւաքել և փողերը Թիւրքաց հայերին ուղարկել որպէս զի նրանք իրանց համար հաց առնեն և սերմացու պատրաստեն.

Բացի սորանից վերջին պատերազմի ժամանակ կառավարութեան թոյլատուութեամբ հիմնված գաղթականներին օգնող մասնաժողովը, որ դեռ ես լուծված չէ, որ շարունակում է իր գոյութիւնը, պէտք է այդ ծանր ճգնաժամի ժամանակ անգործ չը մնայ, պէտք է գործէ. Թիֆլիսի կանանց մասնաժողովի հետ միասին այդ մասնաժողովը պէտք շարունակէր գումարներ ժողովել, չորեր հաւաքել, — այդ դիտաւորութիւնը հեշտ էր իրագործել, եթէ ուրիշ տեղերումն էլ հետևէին Թէլաւի օրինակին, որտեղից «Մշակին» գրում են թէ հաւաքել են չորերը յօգուտ սովատանջների, բայց չը գիտեն ում ուղարկեն. Այդ փողերով և չորերով մասնաժողովը պէտք է օգնէր մեր երկիրը թափած բազմաթիւ հայ, ասորի, եզիդ և այլ հայաստանցի մերկ և հիւանդ գաղթականներին.

Ուրիշ կողմից Հայաստանում սովի պատճառով մարդիկ հիւանդանում են ու մեռնում, անթիւ անասուններ սատկելով նրանց լէշերը թափված են դաշտերում և գիւղերի փողոցներում և վարակում են օդը, որից կարող են ծագել սարսափելի հիւանդութիւններ. Եւ արդէն յայտնվել են վարակիչ հիւանդութիւններ Վասպուրականի մէջ, ինչպէս գրում են մեր լրագիրներին. Պէտք է գումար հաւաքել, ինչպէս առաջարկել են «Մշակի» մէջ Միրիմանեանց և Նաւասարդեանց բժիշկները, այդ գումարով դեղեր գնել, Հայաստան ուղարկել բժիշկներ և գթութեան քոյրեր, կամ գոնէ ֆէլդշէրներ. Պէտք է մի կողմից հիմնել հիւանդանոց Վանի մէջ, կամ եղածը բարեկարգել, պէտք է ուրիշ կողմից հոգալ օդի մաքրելու և երկրի առողջացնելու, ասենիզացիայի մասին. Եթէ անցեալ տարի Վետլիանկայի ժանտախտի ժամանակ ռուս կանայք անձնուիրաբար գնացին վարակված տեղերը հիւանդների մասին հոգալու համար, միթէ հայուհիներից ոչ մինը չի գտնվի, որ յանձն առնի որպէս գթութեան քոյր ճանապարհ ընկնել դէպի Հայաստան. Բայց այդ բոլորի համար գումարներ են հարկաւոր. Բժիշկ Նաւասարդեան, ինչպէս յայտնել է «Մշակի մէջ, պատրաստ է գնալ Վասպուրական թէ հիւանդանոցի և թէ երկրի ասենիզացիայի մասին հոգալու համար, եթէ միայն նրան դրամական միջոց տրվէր. Եթէ գաղթականներին օգնող մասնաժողովը ոչինչ չանէ, չը յանձն առնի էլ ոչինչ կատարելու, պէտք է, իմ կարծիքով, գաղթականներին օգնող ընկերութեան հիմնադիր անդամները ուրիշ անդամներից բաղկացած մասնաժողով ընտրեն.

Դոքանք են ժամանակաւոր միջոցներ, որ մեզ մատչելի են, եթէ բաւական գումարներ հաւաքենք.

Իսկ Հայաստանի մէջ ապագայում սովի երևալուն դէմ առաջն առնելը մեզանից կախված չէ. Աւելի բուռը ապագան կապ ունի Թիւրքաց Հայաստանի ընդհանուր բարեկարգութեան հետ, իսկ դա կախված է Եւրոպայի կամքից. Հայաստանի թշուառ տնտեսական դրութիւնն էլ կը բարւոքվի այն ժամանակ, երբ կը մտցվեն այդ երկրի մէջ խոստացած վերանորոգութիւններ, երբ Հայաստանը չի թափի իր բոլոր եկամուտները Թիւրքաց կառավարութեան կենտրոնական գանձարանը, այլ կը ստանայ ինքնավարութիւն. Այն ժամանակ վերցվող հարկերի մեծ մասը կը գործադրվի երկրի ներքին բարեկարգութիւնների վրա, կը շինվեն ճանապարհներ և երկաթուղիներ, կը հիմնվեն գործարաններ, վաճառականութիւնը, արհեստը, արուեստը և երկրագործութիւնը կը ծաղկեն, ժողովուրդը կը հարստանայ և միջոց կունենայ ապրուստի աւելի բազմատեսակ պահանջները լըրացնել, ցանելով բացի ցորենից և ուրիշ ընդեղէններից, կարտոֆել, և առհասարակ աւելի լաւ կը կերակրվի, երկրի հարստութիւնները կարդիւնահանվեն, կը մշակվեն. Հայի ունեցածը, նրա պատիւը, նրա աշխատասիրութեան արդիւնքը պաշտպանված կը լինեն իր միջից կազմված տեղական միլիցիայով, հարկերը որոնք ճնշում են ժողովրդի վրա, կը թեթևանան, հայը կունենայ իր դատարանները, որոնք կողմնապահ չեն լինի դէպի մահմետականները. Բայց գլխաւորն այն է որ Հայաստանի ինքնավարութեան ժամանակ միայն կարելի կը լինի հաստատել նոր օրէնքներ հողային յարաբերութիւնների վրա և վերադարձնել հային, իր հայրենիքում օտար տարրերի ձեռքով իրանից խըլած հողերը.

Թիւրքիան արդէն ապացուցել է որ ընդունակ չէ իր բոլոր նահանգները և Հայաստանը կենտրոնից կառավարելու և բնական է որ վաղ թէ ուշ Հայաստանի ներքին կառավարութիւնը պէտք է յանձնվի հայերին.

Վերջացնելով ես կասեմ որ ինչքան էլ սարսափելի ազգային տառապանք լինէր սովը, նա այն օգուտը կունենայ հայերիս համար, որ ցոյց կը տայ ամբողջ աշխարհին որ ազգային այդ մեծ ճըգնաժամի ժամանակ միմեանց օգնելով հայերս ցոյց տուեցինք որ արժանի ենք որպէս մի ամբողջ ազգութիւն Եւրոպայի համակրութեան. Թիւրքաց Հայաստանի մէջ սովը, այդ ազգային տխուր ճըգնաժամը, Անդրկովկասումն էլ արձագանք գտաւ. Նա միացրեց և հաշտեցրեց լուսաւորչական, կաթոլիկ և բողոքական հայերին, ուրիշ կողմից աւելի սերտ և անխզելի բարոյական կապեր հաստատեց Ռուսաստանի և Թիւրքիայի համարեա եղբայրների մէջ.

Դորա հետևանքը այն է որ Թիւրքիայի հայերը սկսում են մեծ համակրութիւն, յարգանք, հովանաւորութիւն և պաշտպանութիւն վայելել Եւրոպայի կողմից. Այստեղ կը յիշեմ չորս նշանաւոր և ուրախալի իրողութիւններ. մեր կայսրի ձեռքով արած նուէրը յօգուտ սովատանջ հայերի, Կ. Պօլսի եւրօպական դեսպաններից Կ. Պօլսի հայոց մասնաժողովին տուած հովանաւորութիւնը և Անգլիայից ուղարկվող նուէրները ու Անգլիայի մէջ կազմվող միտինգները յօգուտ Թիւրքիայի սովատանջների առհասարակ, վերջապէս Անգլիայի Գլադստոն-Գրէնվիլլի նոր մինիստրութեան ձեռքով հայոց դատի պաշտպանելը.

Այդ բոլոր համակրութիւնը կարող է գրաւական համարվել Թիւրքաց Հայաստանի ապագայ ինքնուրոյն կեանքի զարգացման համար.

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

կորեճէ երգիչը մասնակցելու է այդ ներկայացմանը։

—

Ստացանք ,ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ, մի անյայտ հայ պարոնից. 100 րուբլ յօգուտ Թիւրքաց Հայաստանի հայ սովատանջների։

—

ՔՈՒԹԱՅԻՍԻՑ գրում են, որ այնտեղ կրկին հրդեհ է պատահել։ Բաւական շատ ապրանքներ այրվեցան։ Քիչ էր մնում խարազովի թատրոնն էլ այրվէր։ Շատ խանութներ կրակի զոհ եղան։

—

Պ. Ալէքսանդր Միրզօեվի պատկերահանդէսը, որ գտնվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ Շիօևվի տանը և որի մուտքից ստացված արդիւնքը նշանակվում է յօգուտ վանի սովատանջների, բաց կը լինի մինչև 1 յուլիսի։ Հրաւիրում ենք թիֆլիսցիներին այցելել այդ ուշադրութեան արժանի և գեղեցիկ պատկերահանդէսը։ Մուտքը 20 կոպէկ արժէ։

—

«Մշակի» կէս տարվայ բաժանորդագրութիւնը արդէն բացված է. խնդրում ենք նրանց, որոնք կամենում են գրվել մեր լրագրին 6 ամսով, շուտով հասցնել փողը «Մշակի» խմբագրութեանը

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԱ

—

Բրէդլօ պատգամաւորի գործը շարունակվում է: Նօրտամպտօնի մէջ աՀագին ժողովրդական միտինգ է եղել, որտեղ Բրէդլօի ընտրողները համակրութիւն յայտնեցին իրանց ընտրվածին: Միտինգի վճռով ուղարկվեցաւ շնորհակալութեան ուղերձ Գլադստօնին, Բրայտին և Լաբուշէրին, որոնք պարլամենտի մէջ պաշտպանեցին Բրէդլօի իրաւունքները:

Անգլիական հասարակական կարծիքը և լրագրութիւնը վրդովված են համայնքների ժողովի մեծամասնութեան դէմ, որովհետև մեծամասնութիւնը ցոյց տուեց որքան անհամբերող է դէպի անհատական համոզմունքները: «Times» լրագիրը պահանջում է որ Գլադստօնի մինիստրութիւնը աւելի եռանդով գործի և պահանջի որ Բրէդլօի խնդիրը նորից վերաքննվի պարլամենտում: Լրագիրը խորհուրդ է տալիս, որ նոր օրէնքի ծրագիր առաջարկվի, որով երդումը կը յայտնվի մի քաղաքական և ոչ թէ կրօնական գործողութիւն: Զարմանալի չէ, որ այն երկրում, որտեղ կայ քաղաքական ամուսնութիւն, դեռ ևս քաղաքական երդում չը կայ:

Բրէդլօ իր վերջին ճառի մէջ, որ նա առեց համայնքների ժողովի առջև իր ընտրողական իրաւունքները պաշտպանելու համար, յայտնեց մօտաւորապէս հետևեալ միտքը: «Դուք պահանջում էք, որ ես երդվեմ մի որ և է կրօնական գրքի վրա, բայց միևնոյն ժամանակ դուք պահանջում էք, ի հարկէ, որ երդումը լինի ոչ թէ միայն մի դատարկ ձև, այլ լինի խղճի յայտնութիւն, անկեղծ մի գործողութիւն: Բայց ես կեղծաւորել չը գիտեմ: Ի՞նչ գին կունենայ թէ ձեզ, և թէ ազգի համար, որի ներկայացուցիչն եմ ես, եթէ ես երդվեմ այն գրքով, որին չեմ հաւատում: Ես երդմանը աւելի մեծ նշանակութիւն եմ տալիս և չեմ կարող կեղծաւոր կերպով երդվել: Դուք խօ՛ թոյլ էք տալիս, որ անգլիական եկեղեցու անդամը իր ձևով երդվի, կաթօլիկ կամ բողոքականը իր ձևով, և չէք ստիպում, օրինակ, որ կաթօլիկը երդվի այն ձևով, որով երդվում է հրէան և այլն, ուրեմն ինչի իմ համոզմունքի մարդկանց ստիպում էք երդվել կրօնապէս, երբոր դուք ինքներդ ինձ անհաւատ էք անվանում: Ես երբէք ձեր առջև բացարձակապէս չեմ յայտնել որ ես անհաւատ եմ, այլ պահանջել եմ միայն որ ինձ թոյլ տրվի քաղաքականապէս երդում տալ: Բայց ինչքան էլ բարձր լինէր ձեր մէջ նստելու, պարլամենտի անդամ լինելու պատիւը, ես նրան չեմ գնի կեղծաւորութեան գնով:»

Բրէդլօ լուրջ կերպով նայում է երդման վրա, երդումը հանաք չէ, և նրան չէ կարելի տալ մի գրքի վրա, կամ մի ձևով, որին ինքն երդվողը չէ հաւատում: Նա ասում է, երդում պէտք է տալ այն ձևով, որին ինքն մարդը հաւատում է, եթէ ոչ նա իր խղճմտանքի մէջ իր տուած երդումը անպործնական կը համարի, ուրեմն խսկապէս սուտ երդում կը տայ:

Լրագիրները ասում են որ Գլադստօն դիտաւորութիւն ունի առաջարկել պարլամենտին նոր օրէնք երդման մասին, իսկ եթէ այդ օրէնքը չի ընդունվի, այն ժամանակ Գլադստօն դիտաւորութիւն ունի հաւատարմութեան քուէ առաջարկել համայնքների ժողովին: Եթէ ժողովը հաւատարմութեան քուէ չի տայ նրան, այն ժամանակ Գլադստօն հրաժարական կը տայ իր պաշտօնից:

Վերջին լրագիրները հաղորդում են, որ երբ Բրէդլօին պարլամենտը չը թոյլ տուեց իր ձևի երդում տալ, այսինքն հասարակ կերպով յայտնել իր հաւատարմութիւնը ազգին, սահմանադրութեանը և թագուհուն, առանց յիշելու Աստուծու կամ Քրիստոսի անունը, այն ժամանակ Բրէդլօ պահանջեց որ նրան թոյլ տրվի կրօնական երդում տալ, ինչպէս և բոլոր միւս պատգամաւորներին: Բայց այդ էլ չը թոյլ տուեց նրան պարլամենտը, այն ինչ Բրէդլօի պէս անհաւատներից շատերին պարլամենտը թոյլ է տալիս կրօնական երդում տալ, շատ լաւ էլ գիտենալով որ երդվողը չէ հաւատում իր տուած երդմանը: Ուրեմն պարլամենտը պահանջում է կեղծաւորութիւն երդման մէջ:

Բոլոր լրագիրները ասում են, որ Բրէդլօի գործի հետևանքը այն կը լինի, որ Անգլիան ստիպված կը լինի մտցնել քաղաքական երդում: Բրէդլօ շատ անգամ վկայ է եղել անգլիական դատարաններում, և նրան թոյլ էր տրվում կրօնական երդում չը տալ: Եւ նոյն իսկ պարլամենտը անգլիականներից չէ պահանջում երդման մէջ այն, ինչ որ պահանջում է օրինակ կաթօլիկներից: Կաթօլիկները պապին հնազանդութիւն են յայտնում երդման մէջ, բողոքական աղանդներից շատերը «երդվում եմ» բառը յանցանք են համարում արտասանել, հրէաները Քրիստոսի անունը ի հարկէ չեն արտասանում երդման մէջ, ուրեմն մնում էր միայն թոյլ տալ Բրէդլօի պէս մարդուն որ նա իր երդման մէջ Աստուծու անունը չը յիշէր:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

—

Աթէնքից «Голосъ» լրագրին գրում են հետևեալ թղթակցութիւնը յունիսի 14-ից.

Բերլինի կօնֆերենցիայի բացվելու օրվայ մօտենալը չափազանց հետաքրքրում է Աթէնքի հասարակութեանը, որի ուշադրութիւնը այժմ բացառապէս դարձրած է Բերլինից, Լօնդօնից և Փարիզից ստացված լուրերի վրա: Այդ լուրերը երբեմն ուրախացնում են յոյներին, յայտ տալով, որ Ֆրանսիան, Անգլիան և Ռուսաստանը կը պաշտպանեն հելլենական կառավարութեան պահանջները Եպիրոսը Յունաստանի հետ միացնելու մասին, երբեմն տխրեցնում են նրանց այն մտածմունքները, թէ արդեօք Թիւրքիան կը կատարի կօնֆերենցիայի վճիռը և արդեօք դեռ երկար պէտք է տանջվեն թիւրքաց գաղտնութիւններից Թեսալիայում և Էպիրոսում բնակվող յոյները: Թիւրքաց կառավարութիւնը զայրացած անգլիական քաղաքականութեան նոր ուղղութենից, նախատեսելով այդ երկու նահանգների կորուստը, բոլոր միջոցներ գործ է դնում, որ Թեսալիայի և Էպիրոսի քրիստոնեայ բնակիչներից առնի իր վրէժը: Այդ նահանգներից ստացված նամակներից երևում է, որ տեղական քրիստոնեաների դրութիւնը անտանելի է. ոչ թէ միայն նրանց պատիւն և գոյքին, այլ և նրանց կեանքին վտանգ է սպառնում: Ամենայն օր այդ նահանգներից գաղթում են Յունաստան ամբողջ ընտանիքներ, որպէս զի կարողանան ազատվել թիւրքերի տուած տանջանքներից: Դժուար և կրիտիկական ժամանակների մէջ են ապրում թէ այդ երկու նահանգի թիւրքերից հարստահարված յոյները և թէ ազատ Յունաստանի բնակիչ նրանց եղբայրակիցները: Ինչպէս առաջինները, նոյնպէս և երկրորդները անհամբերութեամբ սպասում են այն օրվայ, արշալոյսի ծագելուն, որ յաւիտեան պէտք է ազատէ ստրուկներին և միացնէ նրանց իրանց ազատ եղբայրակիցների հետ:

Այն համակրութիւնը, որով ընդունվեցաւ յոյների թագաւորը Ֆրանսիայում և Անգլիայում ուրախացնում է նրա հպատակներին, որոնք այդ ընդունելութիւնը բարեյաջող են համարում Յունաստանի ծաղկելու համար:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս, 16/28 յունիսի

Վերջապէս Հայկական խնդիրը եւրոպական հարցի մը կերպարանք առած է և ընթացակից է յունական և Մօնթէնեկրօյի խնդրոց, և եթէ ո՛ և է կերպով զանոնք լուծելու հնար մը լինի, յուսամք թէ մերն ալ գոցա շնորհիւ քիչ շատ գոհացուցիչ վիճակ մը ստանայ։ Առ այժմ մեր ժողովուրդը մեծ խանդի մէջ է, և ցոյց կուտայ որ եթէ գլխով դատարկ ենք, գէթ սրտով լեցուն ենք։

Վեց տէրութեանց ծանուցագրին երկու կէտերուն կառավարութիւնը պատասխանեց, բայց հայոց խնդրոյն վերաբերեալ մասին տակաւին ո՛ և է պատասխան չը տուաւ։—Ի՞նչ պիտի ըլլայ իւր պատասխանը. լուրերն բաւական տարբեր են։ Նախ արտաքին գործոց Նախարար Ապէտին բաշայի ծրագիրը կայ որ է Հայաստան և Քիւրդիստան (ինչպէս իրենք կըսեն) երեք մեծ գաւառներու բաժնել. լիազօր երեք տաճիկ կառավարիչներ ընտրել և ապակեդրոնացման դրութեամբ կառավարել։ Այս ծրագիրը մեզ ընդունելի չը կրնար ըլլալ. զի վարչութիւնը միշտ իսլամ կը մնայ և հայ տարրը փճացնելով թիւրքերն զօրացնելու քաղաքականութիւնը կը շարունակէ։—Կիմանամք նաև թէ եւրոպական տէրութիւններէ ոմանք չեն ուզեր որ Անգլիան բարեկարգութեանց պատճառաւ արևելքի մէջ մեծ ազդեցութիւն ձեռք բերէ, հետևաբար Հայաստանի բարեկարգութիւնք բոլոր տէրութեանց պաշտպանութեամբ լինել կուզեն, խորհուրդ ունենալով միանգամայն ամեն գաւառի գլուխ մէկ մէկ ազգէ եւրոպացի կառավարիչ ընտրել կամ եւրոպական պաշտպանութեամբ կառավարութիւն մը։ Այս լուրը թէպէտ Աւստրիոյ դեսպանատունէն տարածուած է, սակայն որ աստիճան ստոյգ լինելը չենք գիտեր։ Բայց Բ. Դուռը պիտի ուզէ իւր իշխանութիւնը այսպէս ջլատել։

Հայաստանի համար դեսպանք կազմակերպութեան մասնաւոր օրէնքներ (սթաթիւ օրկանիք) պիտի պահանջեն. այս լուրն ալ տեղւոյս ֆրանսերէն թերթերու մէջ կարդացինք. անշուշտ մեզ համար ամենէն աւելի ախորժելի ծրագիրներէն մին է, եթէ մեր ախորժելովը գործը լմննար։

Բայց Բ. Դուռը ի՞նչ կուզէ ընել. ընդհանրապէս խօսուածը հետևեալն է։ Միջազգային յանձնաժողով մը կայ որ Թուրքիոյ եւրոպական գաւառաց համար վարչական կազմակերպութեան ծրագիրներն կը պատրաստէ. կառավարութիւնը պիտի առաջարկէ որ այդ ծրագիրներն բարեփոխելով հայաբնակ գաւառաց համար ալ գործադրուի։ Մեք շատ գոհ պիտի լինէինք եթէ եւրոպական Թուրքիոյ համար պատրաստուած կազմակերպութիւնը, որ ինքնավարութեան շատ տարրերն կը պարունակէ, Հայաստանի համար ի գործ դրուէր։ Բայց Բ. Դուռը որ միջազգային յանձնաժողովոյ աշխատութիւններն դժուարացնելու համար ամեն դըժուարութիւն կը յարուցանէ և չուզեր որ գործ մը տեսնեն, մեզ հաւանական չը թուեր որ ուզենայ Հայաստանի համար նորա աշխատութիւններէն օգուտ քաղել։ Խնդիրն այս ճապաղ վիճակին մէջն է. Ի՞նչ գործ կը տեսնեն Եւրոպա եղող մեր գիւանագէտ պատուիրակներն.— բացարձակ գաղտնիք. թէպէտ և կերևի թէ իրենց ջանից նպատակն միայն Հայաստանը չէ, այլ բարձրաստիճան նախարարի մը վերատին Թիւրքիոյ գործոց գլուխ անցնելուն համար աշխատելն իրենց յատակագծէն օտար լինելու չէ։ Եթէ Տաճկաստանի համար փրկութիւն կերազեն այդ մարդէն, ազատ են, բայց հայոց համար նորա վերադարձը աղէտաբեր լինելուն երկիւղը ունիմք։

Հայաստանէն եկած լուրերն միշտ ցաւալի են. բայց հոս մեր թշնամիներն կը տարածայնեն թէ ասոնք սխալ են և թէ հայոց հնարներն են որպէս զի Հայաստանի դրութիւնը ողբալի ցոյց տան, և մեր Պատրիարքարանը կը պարտաւորի հայ և ֆրանսերէն թերթերու միջոցաւ ծանուցանել պաշտօնապէս թէ ինքն ամենայն վաւերական գրերով ապացուցած է Հայաստանի անմխիթարական կացութիւնը։ Այս պաշտօնական յայտարարութիւնը լաւ ազդեցութիւն ունեցաւ։

Սովու մասին կը կարծուի թէ քիչ շատ հունձքերն աղէկ ըլլան այս տարի, սակայն հիմկու-հիմա վիճակնին խեղճ է։ Մեր բողոքական եղբարք որ նիւթապէս կօգնեն Հայաստանի սովուն և կաշխատեն այս մասին, մէկ օր մը սուրբ պահեցին մասնաւորապէս Հայաստանի տառապանաց համար աղօթելու։ Շատ սրտաշարժ էր իրենց այս գործը և զմեզ բոլորովին յուզեց. թող լսեն ինչ որ կուզեն, հայրենեաց մեծ գաղափարը, կրօնական ո՛ և է նախապաշարումներէ ազատ, օրըստօրէ կը թափանցէ կրօնիւք պառակտեալ հայոց մէջ և նոցա միութեան կապը կը լինի։ Թող ցաւին, թող ող բան որչափ որ կուզեն նոքա, որք կը քարոզեն թէ արտաքոյ հայաստանեայց եկեղեցւոյ հայրենասիրութիւն չը կայ հայոց համար։ Ժամանակը իրենցմէ զօրաւոր է։ Անցեալ օր Կ. Պօլսոյ քրիստոնեայ ժողովրդոց վրայ խոր տպաւորութիւն մը ըրաւ Ներսէս պատրիարքի Ռօպէրթ դպրոցին տուած այցելութիւնը։ Այդ վարժարանը մարդասէր ամերիկացւոյ մը, Ռօպէրթի, շնորհիւ հաստատուած է Կ. Պօլիս. շատ բարեկարգ վարժարան մէ և գիտութիւններն Թուրքիոյ մէջ տարածող առաջին և ամենէն կանոնաւոր հիմնարկութիւնն է. տեսչութիւնը ամերիկացի բողոքականաց յանձնուած է, աշակերտք հայ և պուլկար են, հաստատ կրթութիւն մը կառնեն. լուսաւորչական և բողոքական հայ աշակերտք սիրով են միմեանց հետ, ընկերութիւն կազմած են և կաշխատեն իբր հայ առանց ո՛ և է խտրութեան։ Երբ սրբազանը այցելութիւն կուտայ, վարժարանի մէջ զարմանքը կը տիրէ. միսիոնարք, դասատու աշակերտք ամենքը կապշեն, առաջին անգամն է որ քրիստոնեայ ժողովրդի մը պատրիարքը այցելութիւն կուտայ բողոքական հիմնարկութեան մը, և գործով կապացուցանէ թէ քրիստոնէական բաժանմանց մէջ խտրութիւն չը դներ և խղճի ազատութիւնը կը յարգէ։ Ուրախութիւննին մեծ կըլլայ, արտաքոյ կարգի փառաւոր ընդունելութիւն կընեն, սրբազանը պէտք եղած յորդորները կը կարդայ աշակերտաց, և գեղեցիկ յիշատակ մը ձգելով ամենուն սրտին մէջ կը մեկնի։

Պ. Արգար Յովհաննիսեանց դեռ Կ. Պօլիս է սիրալիր ընդունելութիւն կը գտնէ. պիտի մեկնի երկու օրէն. շատ կաշխատի դերասաններ և դերասանուհիներ պատրաստելու Տփխիսի համար։ Չեմ գիտեր թէ դերասանուհի գտած է, բայց կարծեմ պ. Մնակեանի հետ պայմանագիրը կնքած է։ Աւելի մը Կ. Պօլսոյ դերասաններն Տփխիսը աւետեաց երկիր մը կը նկատէին. Ադամեանի գտած ընդունելութիւնը իրենց համար շատ հրապուրել էր. բայց նորա վերջի գիրքերը իրենց եռանդը և զձեզ տեսնելու փափագը չափաւորեցին։ Պ. Արգար նաև շատ փափագ ունի Տփխիսի «Հայերէն գրքերի հրատարակութեան» ընկերութեան համար Կ. Պօլիս ճիւղեր հաստատել. թէ ինչ ըրաւ իր նպատակին հասնելու համար յաջորդ նամակաւ կը հաղորդեմք։

Հայկակ

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ԳԼԱՍԿՕ, 25 յունիսի: Մեծ Իշխան Ալէքսէյ Ալէքսանդրօվիչի ներկայութեամբ «Լիվադիա» նաւը ջուրն է իջեցրած:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 25 յունիսի: «Прав. Вѣстн.» հաղորդում է, որ Լիսօվսկին նշանակվում է Պետական Խորհրդի անդամ և Խաղաղ Ովկիանոսի նաւատորմի գլխաւոր: Ծովային մինիստրութեան կառավարչի օգնական Պէշչուրօվ նշանակվում է ծովային մինիստրութեան կառավարիչ: